

## „Ó, Niszaba, tied a dicséret!”

*Ötezer évnél is több lepergett már a történelem homokóráján,  
de az írás és az iskola, a tudományok és a költészet sumer istennőjének neve  
még nem vezett feledésbe. Niszabának köszönték meg jó sorsukat  
az írások és a tábla házának fiai: Ur, Uruk, Eridu, Lagas, Girszu,  
Nippur, Suruppak és más mezopotámiai városok diákjai.  
Irodalmi művekből megismerhetjük a tanítás egykori menetét,  
képet alkothatunk e régi, a folyamköz első név szerint ismert népének  
iskoláztatási szokásairól és gyermekképéről.*

**K**omoróczy Géza fordításában és szerkesztésében, a világ könyvkiadását tekintve is páratlan munka jelent meg 1970-ben „*Fénylő ölednek édes örömében*” címmel, mely alcíme szerint a sumer irodalom kistükre. (1) A kötet nagy érdeklődést keltett az irodalommal és történelemmel foglalkozó szakemberek körében, de jelentős forrásgyűjtemény lehetne a pedagógia, a neveléstörténet iránt érdeklődő olvasók, bármilyen szakos tanárok és egyetemi hallgatók kezében is.

A kötet szövegei, bár időben meglehetősen távol állnak tőlünk, egyenesen hozzánk szólnak. Sőt, néha olyan érzésem támad, hogy rólunk! Bár sok víz lefolyt a Tigris és Eufrátesz medrében az agyagba nyomott írásjegyek születése óta, nagy birodalmak emelkedtek ki és süllyedtek el a végtelen időben, a költeményeket olvasva érezhető, hogy az Ember örömei és félelmei mit sem változtak... A kötet tematikus fejezetekre oszlik, amelyek közül az egyik a „tábla házába”, vagyis a korabeli iskolák falai közé vezeti el az olvasót. A költeményeket tanulmányozva meginog a neveléstörténeti könyvekben sugallt – vagy kimondott – gondolat, mely szerint a modern kor hozta el a gyermek tiszteletét és az iskolák felvirágzását. Érdemes eltölteni egy csendes órát a sumerok között, és üzenetüket hallgatva újra átgondolni ismereteinket a világról és véleményünket a „fejlődésről”.

A sumerok az i. e. 4. évezred végén vették birtokukba a Tigris és az Eufrátesz völgyét. (2) Mezopotámia történetének sumer periódusa mintegy másfél ezer évet fogott át, de a sumer nyelvet és kultúrát későbbi

folyamközi népek is őrizték. A sumeroknál – hasonlóan számos más nép gyermekszemléletéhez – a sok gyermek jelentette a család megmaradásának, gazdagodásának, boldogságának alapját. A földműveléshez sok dolgos kéz összehangolt munkájára volt szükség, a gyermek születése áldásnak számított. Az állapotos anyát és magzatját számos istenség védelmezte (3), a gyermekgyilkosságokat szigorú törvényekkel büntették, és versekben, közmondásokban is kifejezték a gyermek tiszteletét. „Amelyik házban sok derék gyerek van, sosem hül ki a kapa s a kosár” (4) – olvasható egy táblán, és ugyanezt fejezi ki egy költemény is:

„»Láttad azt, aki hét fiút nemzett?»

»Láttam őt.« »Mi a sora?»

»Az istenek öccse ő, trónszéken ül,  
csörgődob hangjában gyönyörködik.«” (5)

A fiúk közül számosan részesülhettek az elemi ismereteket nyújtó képzésben, a neveléstörténészek által ismert legrégebbi iskolákban. A tábla házáról szóló költemények híven beszámolnak a diákok mindennapjairól. Az iskoláról ezt tartották: „csukott szeműek lépnek be ide, / kinyílt szeműek lépnek ki innen.” (6) A két lépés között azonban sok év telt el, és a korabeli tanulóknak számos feladatot és vizsgát kellett közben leküzdeniük. A régészeti ásatások során feltárt agyagtáblák szövegei szerint az iskolarendszer több szintre tagolódt, és az elérhető állami hivatalok közül az írónoki tisztségről szól a legtöbb forrás. (7) Az ékírás elsajátítása mellett számtani és mértani feladatokkal foglalatostkodtak a

gyerekek, nyelvi, és – az i. e. 2. évezredtől kezdve – idegen nyelvi oktatás is folyt az iskolákban, a sumer nyelvet fokozatosan felváltotta az akkád.

A költemények szerint az iskolában szigorú fegyelem uralkodott, a tanárok között a pálca emberének jutott az a tiszta, hogy a rakoncátlan, lusta vagy figyelmetlen nebulókat fegyelmezze. Rendszeresen ellenőrizték a leckéket, és a versekből kiderül, hogy otthon az apa volt az, aki gyermektől kikérdezte a tanulnivalót, ő pirongatta és biztatta tanulásban elcsüggedő gyermekét. Az anya feladata volt a gyermek élelmezése, erről vall többek között egy négyezer éves, agyagtáblára írott levél, melyben egy, szülőházától távol tanuló gyermek (becenevén a „Majom”) anyjától kért kenyeret és sört. (8)

Megkapóak és jól érthetőek azok a sumer részletek, amelyek leírják a korabeli kis ímokban a szorongásait, vizsgálát és csínytevéseit. Egyik szöveg szerint például egy hajdani kisdíák a vizsga előtt kesergett, és bánta, hogy nem figyelt jobban mestere szavaira. Tanára így nyugtatgatta: „Ez vizsga. Ne félj! Ne nyugtalanodj! Torkodon ne legyen gombóc, szádiban ne legyen nyál, füled ne forgasd az ajtó felé!” (9) Egy másik fiút az apja hűzött ki a bajból („módszere” azóta sem ment feledésbe): házában vendégül látta csemetéje tanárát, és ételekkel, italokkal, pazar ajándékokkal halmozta el, sőt, a szolgáltatók még illatos olajokkal is „megkenték” a köszívű tanítót, aki – csodák

csodája – egyből meglágyult a fiúcska irányában... (10)

Az érdeklődő pedagógus és diák sokat meríthet ebből a könyvből. Viszontláthatja az iskolában előforduló mindennapi problémákat és vizsgálhatja a korabeli, sumer „konfliktusmegoldási” módokat. Ezek a régi írások lélegzetelállítóan frissek, egyszeri olvasás után is felejtethetetlenek az ezredvégi olvasó számára. Csak reménykedhetünk, hogy még életünkben újabb fordításokkal gazdagítja tudásunkat a sumerológia, hiszen több százezer agyagtábla vár még fordításra a világ múzeumaiban, és valószínűleg számos ékírásos tábla rejtőzik a föld alatt, melyek talán régi iskolákról is hoznának híreket.

**Kéri Katalin**

*A költemények szerint az iskolában szigorú fegyelem uralkodott, a tanárok között a pálca emberének jutott az a tiszta, hogy a rakoncátlan, lusta vagy figyelmetlen nebulókat fegyelmezze. Rendszeresen ellenőrizték a leckéket, és a versekből kiderül, hogy otthon az apa volt az, aki gyermektől kikérdezte a tanulnivalót, ő pirongatta és biztatta tanulásban elcsüggedő gyermekét. Az anya feladata volt a gyermek élelmezése, erről vall többek között egy négyezer éves, agyagtáblára írott levél, melyben egy, szülőházától távol tanuló gyermek (becenevén a „Majom”) anyjától kért kenyeret és sört.*

#### Jegyzet

- (1) „Fénylő ölednek édes örömeiben...” *A sumer irodalom kistükre*. Összeállította, sumer eredetiből fordította, az előszót és a jegyzeteket írta: KOMORÓCZY GÉZA. Európa Könyvkiadó, Bp. 1970. és 1983.
- (2) POSTGATE, NICOLAS: *Az első birodalmak*. Helikon Kiadó, Bp. 1985, 69. old.
- (3) *Mitológiai enciklopédia I.* Főszerk.: TOKAREV, SZ. A. Gondolat Kiadó, Bp. 1988, 481–483. old.; SEIBERT, ILSE: *A nő az ókori Keleten*. Corvina Kiadó, Bp.–Lipcse 1975.
- (4) „Fénylő ölednek...” , i. m., 346. old.
- (5) Uo., 191. old.
- (6) Uo., 333. old.
- (7) BOGNÁR LÁSZLÓ: *Az ókori Kelet nevelése*. OKI, Bp. 1992, 24–25. old.
- (8) „Fénylő ölednek...” , i. m., 352. old.
- (9) Uo., 343. old.
- (10) Uo., 333–336. old.